

УДК [811.111+811.161.2+811.161.1]’255.2:347.78.034

І. М. ДЕРІК

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються питання інтерпретації оригінального англомовного художнього тексту при здійсненні його літературного перекладу українською мовою, досліджуються перекладацькі стратегії і тактики, технології перекладу у порівнянні з російськомовним перекладом.

Ключові слова: інтерпретація, літературний переклад, перекладацькі стратегії і тактики, технології перекладу.

Проблема інтерпретації тексту вже декілька століть поспіль залишається у центрі уваги широкого загалу вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Інтерпретація розглядається як комплексний процес тлумачення, декодування змісту оригінального художнього тексту та аналізу його структури. Дослідженню питань когезії і когерентності традиційного тексту присвячено роботи Дж. Лайонза [9], Р. Лакоффа [15]; вивчення процесів кодування і декодування авторських художніх текстів стало пріоритетним напрямком наукових розвідок І. Р. Гальперіна [3], І. В. Арнольд [1; 2], В. А. Кухаренко [8], І. М. Колегаєвої [7].

Поряд із герменевтичним і дискурсивним підходами до декодування, об'єктами яких є відповідно текст і дискурс, останнім часом бурхливо розвивається перекладацький аспект дослідження інтерпретації тексту, об'єктом якого є результат літературного перекладу самотнього авторського художнього тексту. Згідно з цим підходом, лінгвістичний аналіз відбувається як на першій стадії знайомства перекладача з оригінальним твором (попередній перекладацький аналіз), так і на завершальному етапі роботи з першоджерелом (аналіз перекладацьких стратегій і тактик). Теоретичні засади декодування оригінального тексту у процесі міжмовного перекладу викладено у працях Я. І. Рецкера [10], Л. С. Бархударова [4], специфіку відтворення авторських картин світу у художніх перекладах висвітлено у дослідженнях В. О. Звєгінцева [5], перекладацькі стратегії у контексті комунікативно-функціонального підходу розкрито у роботах О. Каде, В. Комісарова [6].

Новизна нашого дослідження в тому, що вперше інтерпретація авторського тексту в перекладознавчому аспекті вивчається з позицій антропологічного вимірювання перекладу у руслі комунікативно-функціонального підходу на матеріалі україномовної літературної адаптації роману *J. R. R. Tolkien «Hobbit or There and Back again»* — «Гобіт або Мандрівка за Імлисті гори» [11].

Актуальність дослідження полягає у розробці критеріїв адекватного літературного перекладу оригінальної англійської літератури жанру «фентезі» українською мовою та у визначенні ключових перекладацьких стратегій і тактик при здійсненні інтерпретації авторського першоджерела. Об'єкт дослідження — метафорична інтерпретація авторського тексту як творчий процес, що відображає авторський світогляд. Предмет дослідження — різномовні мовні засоби актуалізації змісту в оригінальному творі та ключові перекладацькі стратегії і тактики їх відтворення. Методи дослідження — методи критичного та лінгвістичного аналізу, теоретичного узагальнення та синтезу (застосовуються для критичного огляду теоретичних джерел та попередньої лінгвістичної інтерпретації оригіналу), зіставний метод (для порівняння першоджерела та його перекладу у частині відображення різномовних засобів актуалізації змісту), метод трансформацій (для здійснення характеристики перекладу) і певні елементи статистичної обробки даних.

Мета дослідження — визначити ключові перекладацькі стратегії і тактики для здійснення адекватного літературного перекладу емоційно-забарвленого оригінального англомовного художнього твору українською мовою. Відповідно до мети було сформульовано такі завдання: 1) визначити особливості відтворення заголовків і підзаголовків в аспекті авторської інтерпретації оригінального твору перекладачем; 2) схарактеризувати засоби перекладу українською мовою англомовних авторських okazіоналізмів-онімів; 3) дослідити стратегії перекладу різномовних засобів актуалізації змісту в руслі авторського сприйняття.

Попередній лінгвістичний та перекладацький аналіз на матеріалі оригінального твору та його україномовного перекладу здійснювався у такій послідовності: 1) аналіз назви твору, заголовків підрозділів роману; 2) аналіз онімів-авторських okazіоналізмів; 3) аналіз різномовних засобів актуалізації змісту; 4) аналіз перекладацьких стратегій і тактик.

Відповідно до цієї схеми було одержано такі результати.

Назва твору у перекладі була суттєво змінена. Перекладач удався до стратегії експлікації, яку було реалізовано шляхом граматичної заміни (прислівник — словосполучення «прикметник + іменник» (оніми) та лексико-семантичної заміни (конкретизація)). Порівняйте англ.:

«*There and Back again*» — укр.: «*Мандрівка за Імлисті гори*», у той час, як у російському перекладі назву було переведено як «*Туда и обратно*». Можливо, український перекладач О. Мокровольський намагався бути оригінальним аби уникнути звинувачень у близькому наслідуванні російського перекладу.

Та ж сама тенденція до реалізації перекладачем стратегії експлікації чітко простежується у перекладі назв підрозділів роману. Далі наведено приклади, що ілюструють цю закономірність. Приклади: англ.: «*The Unexpected Party*» — укр.: «*Несподівані гості*» (трансформація семантичного розвитку); англ.: «*Barrels out of Bond*» — укр.: «*В діжках на волю*» (трансформація семантичного розвитку); англ.: «*A Warm Welcome*» — укр.: «*Тепла зустріч*» (трансформація контекстуальної заміни); англ.: «*Inside Information*» — укр.: «*Розмова з драконом*»; англ.: «*Not at Home*» — укр.: «*Де Смаг?*» (лексична заміна як прояв стратегії експлікації); англ.: «*The Gathering of the Clouds*» — укр.: «*Насувають хмари*» (функціональна заміна); англ.: «*The Clouds Burst*» — укр.: «*Буря*» (трансформація семантичного розвитку + стягнення); англ.: «*The Return Journey*» — укр.: «*Повернення*» (трансформація семантичного розвитку + стягнення); англ.: «*The Last Stage*» — укр.: «*Останні милі*» (трансформація семантичного розвитку + конкретизація).

Специфічною рисою перекладу авторських онімів-оказіоналізмів є розповсюдженість трансформації калькування у поєднанні з контекстуальною заміною у порівнянні з транскодуванням, пошуком перекладної відповідності, адаптивним і описовим перекладом.

Так, головного персонажу роману у російськомовних перекладах звучать по-різному: рос. «*Бильбо Бэггинс*», «*Бильбо Торбинс*», «*Бильбо Сумкинс*». На цю тему є навіть такий жарт: «*Зупинились одного разу четверо гобітів на межі двох перекладів. Один говорить своїм сунутникам: — Запам'ятайте, я тепер ніякий не Торбінс. Якщо питатимуть — так Беггинс*» [14]. Як бачимо, у другому перекладі основою іменування є трансформація транскрипції, у першому — калькування з утворенням власного антропоніму-оказіоналізму. У подальших перекладах «*Торбинс*» перетворився на «*Сумкинса*».

Велика кількість російськомовних перекладів «Гобіта» (понад 12) яскраво ілюструє потенціал цього багатомірного масштабного твору для авторської інтерпретації. Підтвердженням цього може слугувати такий вислів В. Свирідова, одного з керівників об'єднання фанів Дж. Р. Толкіна в Росії, «Толкієн Тексте Тренслейшн»: «в России перевод Толкина — это, прежде всего, средство самовыражения, а не способ добыть денег или славы» [14]. Один з найвідоміших дослідників літературної спадщини Дж. Р. Толкіна, Марк Т. Хукер, у книзі «Толкин русскими глазами» зазначив, що не існує такої кількості перекладів роману «Гобіт» на жодну іншу мову світу. Хронологія російськомовних перекладів дійсно вражає (від першого канонічного перекладу роману Н. Рахманової у 1976 році до перекладів О. Щурова і Н. Прохорової у 2005 році) [14].

Жоден із згаданих вище перекладів не є ідеальним, і за своєю сутністю вони є швидше літературними адаптаціями, ніж перекладами. Однак найбільш вдалими відтвореннями авторського фантастичного Всесвіту засобами російської мови вважаються переклади прозою О. Гузберга [12], Н. Рахманової [13], О. Доброхотової і В. Баканова та переклади віршованих частин І. Комарової і Г. Усової (видання 1976 р.) [13], В. Гаврилова і О. Гаврилової (видання 2001 р.) та Г. Кружкова (видання 2003 р.).

О. Мокровольський, піонер у сучасному українському перекладі Дж. Р. Р. Толкіна, детально вивчивши усі попередні переклади твору російською мовою вдало поєднує надбання різних авторів. Щодо відтворення власних імен — okazіоналізмів український перекладач надає перевагу таким засобам, як калькування і підбір контекстуального аналогу у порівнянні з транскрипцією. Так, головний герой, гобіт *Bilbo Baggins* перетворюється на *Бильбо Злоткінса*. Антропонім *Thorin Oakenshield* транскрибується у російськомовному перекладі як *Торин Оукеншильд*, а в українськомовному перекладі перетворюється на *Торін Дубоцит* — авторський okazіоналізм, утворений за допомогою трансформації калькування. Як бачимо, в українському перекладі, як і в більш сучасних російськомовних перекладах автори надають перевагу виразності і стилістичній варіативності над точністю відтворення мовного матеріалу.

Найкращим ілюстративним матеріалом для реалізації перекладацьких стратегій і тактик у здійсненні інтерпретації оригінального тексту виявились слова-реалії, велика кількість яких створює неповторний величезний реалістичний світ гобітів і їхнього життя. Рос. *кержовенное варенье* [13] у російськомовному перекладі замінюється в українськомовному на укр. *малинове варення* [11], рос. *пирог с мясом* [13] на укр. *мигдалевий пиріг* [11]. Однак у певних випадках було помічено збіг у обох досліджуваних перекладах. Так, у відтворенні книжної лексики «*дерзновенный*» — «*дерзновенний*»; «*собратья по заговору*» — «*учасники змови*»; у перекладі географічних назв-реалій: «*Самотня гора*» — «*Одинокая гора*», «*Быстрая река*» — «*річка Бистриця*».

За результатами лінгвістичної інтерпретації одержаних кількісних характеристик, було помічено такі закономірності, як переважання прийому підбору контекстуального аналогу над пошуком перекладацького еквівалента на лексичному рівні, калькування над транскодуванням.

14. Хананашвили А. Как это начиналось — Толкин в переводах А. Грузберга / А. Хананашвили // Палантир. — № 38. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.kulichki.com/tolkien/arhiv/ugolok/gruzberg.shtml>

15. Lakoff G. Language and Women's Place (Язык и положение женщины) / G. Lakoff. — New York : Harper and Row, 1975. — 83 p.

I. M. Derik

TEXT INTERPRETATION AS VIEWED IN TRANSLATION ASPECT

In the focus of the article there are some issues of authentic English belle-letters text interpretation in the process of its literary translation into Ukrainian. The translator's strategies, techniques and the main technologies in Ukrainian translation process are also being researched as contrasted with literary rendering into Russian.

Key words: belle-letters text interpretation, literary translation, the translator's strategies, techniques, the main technologies in translation process.

И. М. Дерик

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕКСТА: ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассматриваются вопросы интерпретации оригинального англоязычного художественного текста в процессе его литературного перевода на украинский язык. Исследуются переводческие стратегии и тактики, технологии перевода в сопоставлении с русскоязычным переводом.

Ключевые слова: интерпретация, литературный перевод, переводческие стратегии и тактики, технологии перевода.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2013 р.

УДК [811.111+811.161.1]'255.2:347.78.034

И. Г. ЛОСИНСКИЙ

«БЛЮЗ РИМСКОЙ СТЕНЫ» У. Х. ОДЕНА: ОПЫТ ПОЛЕМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ПЕРЕВОДОВ

В статье проводится предпереводческий анализ и предлагается собственный перевод стихотворения Уистена Хью Одена «Блюз Римской Стены». Определяются основные особенности содержательной и поэтической формы стихотворения.

Ключевые слова: перевод, блюз, образ, поэтическая форма, содержание.

«*Roman Wall Blues*» Уистена Хью Одена — стихотворение, известное русскоязычному читателю. Краткость, простота лексики и кажущаяся очевидность смысла привлекли внимание целого ряда переводчиков, которые его и популяризировали. Хотя то, что досталось широкой читательской аудитории, временами имеет весьма и весьма отдалённое отношение к произведению Одена и заслуживает внимания лишь в качестве примера своеобразного, мягко говоря, подхода к искусству перевода. Попробуем, опираясь исключительно на заложенную в самом стихотворении информацию, для начала разобраться в смыслах произведения.

Over the heather the wet wind blows,
I've lice in my tunic and a cold in my nose.
The rain comes pattering out of the sky,
I'm a Wall soldier, I don't know why.
The mist creeps over the hard gray stone.
My girl's in Tungria; I sleep alone.
Aulus goes hanging around her place,
I don't like his manners, I don't like his face.
Piso's a Christian, he worships a fish;
There'd be no kissing if he had his wish.
She gave me a ring but I diced it away;
I want my girl and I want my pay.
When I'm a veteran with only one eye
I shall do nothing but look at the sky.

Стихотворение было написано У. Х. Оденом в октябре 1937 года как текст песни (арии). Слово *blues* в названии произведения имеет определяющее значение. Блюзовой является тек-